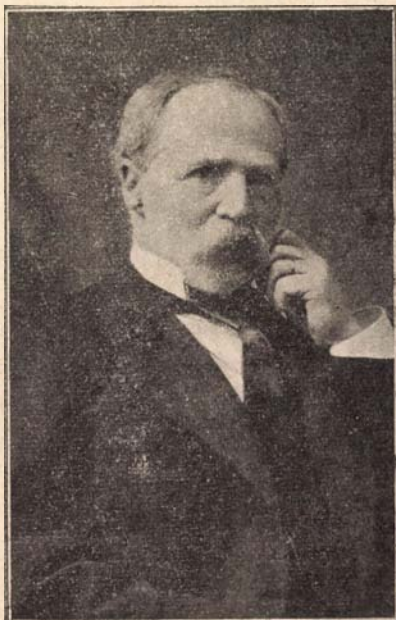

KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.
SZERKESZTI BOROS GYÖRGY.

Az Unitárius Közlöny előfizetési ára 2 korona 40 fillér (1 frt 20 kr.) Egyes szám ára: 24 fillér (12 kr.) A Dávid Ferencz Egylet rendes tagjai, 5 évi kötelezettséggel, egy évre csak 2 koronát fizetnek. Minden pénz Gálfi Lőrincz egyll. pénztárnokhoz küldendő Kolozsvárra.

Kőváry László.

Tizenkét czikk az unitárismusról.

Ezalatt a cím alatt az Unitárius Közlöny jelen évi 12 számában tizenkét cikket fogunk közölni. Reméljük, hogy ezek a cikkek magukra vonják a figyelmet és élénk eszmecserére fognak anyagul szolgálni. Már megjelent:

- I., Az Unitárius vallás törvényesítése Ferencz Józseftől.*
- II., Az Isten eszméje unitárius fölfogás szerint. Boros Györgytől.*
- III., A mi Jézusunk. Boros Györgytől.*
- VI., Jézus evangéliuma. Csegezi Lászlótól.*
- V., Egyházunk mozgató erői. Kelemen Alberttől.*
- VI., Az unitárius és egyház viszonya a többi protestáns felekezetekhez. Kanyaró Ferencztől.*
- VII., Az unitárius theologia irányzata. Boros Györgytől.*

Az unitárius vallás tanításának hatása a jellemre.

Az Unitárius Közlöny t. szerkesztője arra kért, hogy irnék folyóiratunkban arról a befolyásról, melyet az unitárius vallás a jellemre gyakorol

Bár elismerem és vallom is, hogy a jellem az egyén erkölcsi és társadalmi értékének kifejező valósága, s mint ilyen az egyéniségben előttünk megjelenő férfinak vagy nőnek, az az erkölcsi értékösszege, mely személyi vagy társadalmi becsülésünknek arra a mértékére tarthat igényt, mely jellembeli tisztaságának és erejének kisebb vagy nagyobb jóságával vagy fokozatával egyenes irányban áll; s bár ezért igen megtisztelőnek kellett is tartanom a szerkesztő urnak ezt a bizalmát, mely szerény tollamat épen arra ítélte méltónak, hogy szent vallásunknak egy emberi lélek legnemesebb és leginkább becsülendő tulajdonságára való befolyásáról írjon, mégis nem nagy készséget érezek magamban az iránt, hogy e kiválóan szép kérdéstről nézetemet nyilvánítsam. És ezt egyrésről azért, mert vallásos érzésemnek és nézetemnek nyilvánítására, általában véve is, csak a legbizalmasabb családi körben, arra illő alkalmmal, tartottam kötelességemnek kifejezést adni; irodalmi uton való közlésére pedig annál kevésbbé éreztem hajlandóságot, mert én a ki mindig a gyakorlati élet kérdéseivel foglal-

koztam, éppen nem tartottam magam hivatottnak a vallásügyi irók sorába lépni. De ezen kívül még azért sem, mert az is meggyőződésem, hogy minden vallás tanításának, a mint hogy ez a vallásnak feladata is, az ember jellemének fejlesztésére csak jótékony hatása lehet, s ezért ebben a tekintetben általános szempontból véve, az unitárius vallás részére sem követelhetünk valamely különlegesebb közvetlen erőt, vagy kizárólagosabb hivatottságot.

Gondolkozva azonban a kérdésről, magam elé állítottam saját életemet, visszaidézve emlékezetemben boldogult jó anyám vallásos és erkölcsi tanításait, s azokat a hitoktatási órákat, melyeket tanítóimtól, s ezek között néhai nagy emlékü püspökünktől Kriza Jánostól hallgattam: csakhamar elismernem kellett, hogy mégis van az unitárius vallásnak az ember jellemének fejlesztésére és erősítésére, minden vallás között kiválóbb befolyást gyakorló hatása, s ez a Jézus Krisztus személyére és életére vonatkozó igaz tanítása.

A szívélyes felhívás alapján tehát elmondom a tárgyra vonatkozó nézetemet a következőkben

A vallásos gondolatokkal való foglalkozás, az erkölcsi szabályok igazságának megismerése s általában a vallás befolyása a jellem képzésére és fejlesztésére nemesítő és erősítő hatással bir. Ezért volt mindig helyes és az ma is, hogy a fiatalság iskolai tanulásának befejezéséig a vallás erkölcsi tanítások lehető legbelterjesebb mértékben adassanak elő, s azok benső lelki megérthetésének és felvételének biztosítása céljából nagy súly helyeztessék a hivatásuk magaslatán álló és kiváló műveltségű oly hitoktatókra, kik az erkölcsi elégtétel és öröm jutalmát tudják találni abban, ha az ifjuság hitbéli oktatását oly sikerrel végezhetnék, hogy arról a kezök alatt fejlődő és még befolyásuk alatt álló, vagy a vallásos tanulmányok folytatását befejező ifjúságnak erkölcsi nemes felfogása az Isten, a haza, a nemzet s illetve embertársai iránti szeretete, s a megismert erkölcsi törvények iránti vonzódása, annak szavaiban, tetteiben s viselkedése egész lényében és minőségében igazolásra talál.

A vallástanításnak vagy magának a vallásnak, az egyén életének tisztaságára és nemességére gyakorolt jó hatása min-

den vallásnál, és így nemcsak a keresztény felekezetek vallásainál, de az erkölcsi jónak és igaznak s az emberi szeretetnek alap törvényeit követő bármely más vallásnál, kétségtelenül elismerendő. Ennek az igazságnak megfelelően tehát az emberi jellem bármi irányban való fejlesztésére az unitárius vallásnak más vallás felett kiválóbb erőt vagy hatalmasabban megnyilvánuló befolyást egyenlő hitoktatási és életviszonyok feltétele mellett az igazságosság követelményének szemelött tartásával nem tulajdonithatunk; és pedig annál kevésbé, mert az ember lelkének s ezzel jellemének is képződése, meggyőződésünk szerint azoknak a körülményeknek és személyeknek reáösszeható erejéből és hatásából fejlődik ki, a melyek alatt és a kik között, az ifju lélek, és ennek csak a későbbi öntudatosabb korban, s ekkor is legtöbbször csak részben, befolyásolható testi szervezete származott és élt. Ehez képest tehát bármely vallásnak a jellem képzésére befolyó hatása első sorban azoktól a viszonylagos körülményektől függ, melyek között az illető egyén valamely illető vallásnak erkölcsi nevelésében részesülhetett.

A vallások hittani alaptételeit tekintve, azonban az unitárius vallásnak az egyéni jellem alakulására és kifejtésére vonatkozólag oly hittani alap tanítása vagy igazsága van, mely a műveltebb emberi szellemnek megfelelő keresztény vallás minden felekezete között, hitem szerint a legkiválóbb mértékben s a legmagasabb eszményi felfogás értelmében képes már az ifju gyermekkortól kezdve, az emberi szívnek példa követésére hajló természeténél fogva, abban a legállandóbb és legbensőbb vágyat és lelkesedést kelteni azokra az érzésekre, melyek minden embernek, vagy minden lélek jellemének a legsarkalatosabb érzelmeit képezik, s ezek az Isten és embertársaink szeretete. Ez a példaadó erő az unitárius vallásnak, az a tanítása, mely a Jézus Krisztust a maga dicsó életének magasztos cselekedeteivel és eseményeivel, nem mint a teremtett világ lényei felett álló és az isteni erő mindenhatóságával az emberek között a földön járó Istent, hanem mint az Isten akaratját minden emberek között legjobban megértő s a Mindenható akaratából isteni hivatásra kiválasztott oly férfit ismerteti meg, ki

erős megpróbáltatások, kitartó munkásság és komoly tanulás után, az embereknek egymásközt való boldogítására a legne-mesebb önzetlen szeretetet tanusító, hazájáért, nemzetéért min-dent eltűrni tudó, nem a földi dicsőségért, de embertársainak boldogításáért küzdő, szenvedésekkel járó s életét is áldozatul kívánt munkásságra vállalkozott; — a kit aztán épen ezért tar-tunk, mint minden embert is, Isten különösen kiválasztott és isteni erővel felruházott fiának, mert ő volt közöttünk és a vi-lág minden emberei között az, a ki az Istennek lélekben és igazságban való imádását tanítva, mint ilyen a világi javak megvetése és saját életének feláldozása által az emberiség min-den gyermekének követésre méltó példát nyújtott; ki megta-nított minket imádkozni s ki megértette velünk, hogy az Isten-hez emelkedő benső imádságból erőt és megnyugvást nyerünk terheink könnyebb viselésére.

Jézus Krisztus személyének ebben a tiszta egyszerű alak-ban való megismertetése képezi az unitárius vallásnak azt az erejét, melynek eszményi alakját a már gondolkozni kezdő gyer-mek is könnyen megérti, s akkor, midőn Jézus Krisztus sze-mélyében, életében és példáiban azt a legkiválóbb és legeszmé-nyibb férfiut látja, ki megtagadja saját személyét azért, hogy embertársainak használjon, ki a béketűrésben, alázatosságban, engedelmisségben, szülőinek szeretetében, meggyőződésének igazságában és szilárdságában, polgári és alattvalói kötelessé-gének teljesítésében, kitűzött üdvös czéljának hűségese követé-sében, s embertársai iránti szeretetének kifogyhatatlanságában s minden iránt tanusított jóságában egész életével folytonos bámulatra és buzgó lelkesedésre serkentő példát ad — minden unitárius ifju szívében, oly bátor és hős, a szegénység terheit és sanyaruságait másokkal megosztó, a gyengéknek segélyére siető s e mellett az egész emberiség boldogításáért szelidséggel és állhatatosan küzdő, kitartó és igaz munkásságu férfiut örökit meg, kinek élete és cselekedetei, a természetfeletti titokzatos-ság által nem kisebbitve, a szépre és jóra hajló ifjui szívet, fogékonyságának már legelső idejében magukkal ragadják, állandóan megnyerik, s a Jézus Krisztus személyét, mint az erényes és elismerést nyerő élet oly példányképét iktatják be,

mely abban a szívben tántorithatlanul buzgó bámulóra, hívőre és követőre talál, ki örömét is leli abban, ha saját életének szűk körében, magára vonatkozólag, továbbá embertársai s a világot teremtő Isten irányában, az isteni ihlettséggel tanító Jézusnak életéből nyert tanulságok és serkentések példája nyomán Ő hozzá méltóan és hasonlóan élhet

Az isteni hivatás kötelességeit betöltő s életével és tanításaival az emberiségnek a világ minden nagy szelleme között legtöbbet használt és legnagyobb jót tett Jézus Krisztusnak, az unitárius vallásos fogalom szerint való személyesítése tehát az unitárius vallásnak az a legelragadóbb és az ember egész életére jótékonyan kiható tanítása, mely a lélekre a legnagyobb mértékben képes, mint az emberi ész természetes felfogásának leginkább és egyedül megfelelő igazság, azt a befoiyást gyakorolni, hogy egyéni élete példányképeül a Jézus Krisztus személye lebegjen, s tanításainak szeretetet és jóságot sugárzó igazságait követve, ez által jelleme, miként virág a napfelé, a hit éltető napjának vonzó melege és ereje után hajolva, mintegy akaratlanul is az övéhez hasonló élete, kötelességeinek hű és pontos teljesítése által törekedjék.

Az unitárius vallásnak Krisztus személyére vonatkozó és más vallásokétól lényegesen eltérő tanítása az a geniuszunk, mely eddig is fentartott, s mely ifjúságunkat általában az erkölcsi nemesség és tisztaság törvényeit követő tanításaival, az egyéni jellem oly megalakulására vezet és segíti, mely minden tanítások között legmaradandóbb hatással birhat arra, hogy az egyén oly jelleme fejlődhessék ki, hogy az a maga életének viszonyait és az emberiség minden tagja által élénken óhajtott boldogulást, a Jézus Krisztus életének példájából meritett tudása és hite alapján keresse, s az ember számára oly nagy mértékben szükséges elégtelékenység segélyével megnyugtatóbb mértékben meg is találhassa.

Jézus Krisztusnak az unitárius vallás tanítása szerint való megismerése, hitem szerint minden ember és minden ifju lelkére oly maradandó és lelkünket is magához vonzó hatással bir, mely az Isten iránt való hitben és az embertársaink iránt való szeretetben erőssé, a földi életünkben reánk háruló köte-

lességek hű és igaz teljesítésére tántoríthatlanokká és buzgókká tesz, az igazán élt lelkek mennyei örökéletének hitével pedig boldogítóan megnyugtat.

Az unitárius vallás örök időken át tartó fennállásának legerősebb záloga a Jézus Krisztus személyéről és életéről tanított s a gondolkozó emberi ész természetes tudásával legösszeillőbb hitelve, — mely meghódítva tartja még azoknak hitét is, kik más vallások tanításai szerint imádják Istent és kívánják szeretni embertársaikat. Ez a zálog pedig abban leli erejének és örökéletű fennállásának biztosítékát, mert hitőkben még tiszta és képzeleteikben még élénk ifjui szivekbe szent vallásunk alap igazsága-képen beoltatván, ott már a serdülő korban, az egyéni jellem megalakítására oly életerős gyökeret hajt, melyet az életnek későbbi, bármi nemű csábító vagy lesújtó megpróbáltatásai sem ingathatnak meg, s meglehetünk győződve arról, hogy ha ez kivételképen megtörténhetik is, az a vallásnak az egyénre gyakorolható befolyását tekintve, vagy csupán az ifjúkori hitoktatás hiányosságára, vagy az anyák kötelességének gyarló teljesítésére vezethető vissza. Ezért óhajtom én tehát, hogy papjaink és vallástanítóink általában, különösen pedig az ifjuság hitoktatásának teljesítésében a Krisztusi ihletettséggel párosult legodaadóbb buzgóságot fejtsék ki; Jézus Krisztus életét és isteni elhívását, személyének magasztos jellemét, mint a hitnek az emberi szívet és lelket tiszta erkölcsös életre termékenyítő napját tüntessék fel, melynek hatása aztán a mindkét nembeli ifjuságnál a valláshoz való erős ragaszkodás mellett, az élet küzdelmei között leendő megállhatásra legnagyobb mértékben szükséges erőteljes, önálló és a szív nemes érzéseivel cselekvő jellem megalakulását teremti meg.

Vajjon jogosult-e tehát rólunk unitáriusokról, a tudatlanok és rosszakaratuak által hirdetett az a rágalom, hogy Krisztus tagadók vagyunk? Hiszen szent vallásunknak épen az ő felséges személyére és isteni hivatására vonatkozó legfőbb tanítása az, mellyel hisszük és tudjuk, hogy emberi jellemünknek az ő jelleméhez hasonlóvá való fejlesztésére serkent és lelkesít, s mely meggyőződésünkkel avatja azt, hogy az ember

erkölcsi értéke kötelessége hű teljesítésének mértékétől és szívének embertársai iránt megnyilatkozó jóságától függ!

Bizonyára nyugodtan vallhatja minden unitárius, hogy a Jézus Krisztus személyére és Isteni elhivatására vonatkozó tanításunk, hitünk bölcsességének alapja, életünk világossága és termékenyítő napja!

Dr. Bedő Albert. /

Az unitárius vallás és egyház viszonya a többi protestáns felekezethez.

II.*

Az unitarizmus és a protestáns egyházak.

Az összes protestáns felekezetek között a *valdiakat* tartják legrégebnek. A második ezer évben ők voltak a legelsőek, kik már a XII-dik százban tiltakoztak a katholicizmus visszaélései ellen s az apostoli kereszténységet szerették volna a babona és tudatlanság legsötétebb napjaiban helyreállítani. Az ő érdemök az első nemzeti nyelvre lefordított biblia és az apostoli hitvalláson épült első protestáns confessio. E hitvallást mutatták be a Lengyelországból kiűzött sociniánusok 1660 táján Frigyes Vilmos brandenburgi fejedelemnek. A következő XVIII. száz üldözései közt e latin nyelven irt hitformát az erdélyi unitáriusok is átvették a lengyelektől. A XIX. százban magyarra fordították s még ma is e legősibb protestáns confessio hangzik főiskolánk felsőbb osztályába lépő tanulóinak hitvalló ajkairól.

A reformátio hajnalán a korán elbukó Huss János is a valdiakkal kezetfogva próbálta felépíteni a katholicizmusnak ellenmondó új egyházat. Az ő magyar hiveinek köszönhetjük első magyar bibliánkat. Luther és Kálvin hatalmas felléptére a valdiakkal együtt a *cseh és morva testvérek* is egész lelkesedéssel csatlakoztak a diadalmas protestáns hitújításhoz. A napról napra sokasuló erdélyi lutheránusok figyelme most e régi gyülekezetek felé fordult, melyek már Lengyel László királyunk idejében behatoltak a szomszéd Szilágyságba titkoszerű, kehelylyel ékitett templomaikkal. Az Erdélyben keletkező

* Az első közlemény megjelent a 6-ik számban. Szerk.

protestáns gyülekezetek Dávid Ferencz szavaként: először ragaszkodtak a Saxoniabeli tanítókhöz. „Ennek utánna nem sok idő mulva az Csehekhez hajláunk, de nem a tudományuk tisztaságában, hanem csak az anyaszentegyháznak igazgatásában.“ Példájok csakhamar az egész országban követőkre talált. Innen van az, hogy a magyarországi protestáns egyházak szervezete ma is oly szembeötlően különbözik a német, francia és angol protestáns egyházakétól.

Luther, a mint iránya Németországban diadalmaskodni kezdett, szakít a neki alkalmatlan szabad gondolkozókkal, kiknek merész eszméitől félti az új egyház belső békéjét. Az elégedetlen hitújítók az *anabaptisták* ellenpártjához szegődnek, kik különösen Morva- és Lengyelországban terjeszkedtek a valdiak és hussziták körében. Közöttük látjuk elvegyülve az első unitárius hitvallókat is. Dávid Ferencz az ő példájokra veti el az apostoli korban ismeretlen gyermekkeresztelést. S a XVII. száz közepéig csak az élő hit bevallása után, az első urvacsoravétel alkalmával kapják a szent keresztséget fölserdült ifjaink, mely szertartás megfelelt akkor a mai confirmationának. Ezért nevezték néha *anabaptistáknak* is a XVI. és XVII. száz folyamán az unitáriusokat.

A lelkiismeret szabadságának vallása és hirdetése is egy ösvényen tartotta a két rokon felekezetet. Dávid Ferencz 1570-ben kiadta az anabaptisták tüzes apologiáját, melynek olvasása egész Európában tiltva volt. A lengyel unitáriusok számos jeles tudóst nyertek meg tőlük, kik papságot vállaltak ekklézsiájokban, vagy buzgón tanítottak. 1569-ben a krakkói unitárius gyülekezet is majdnem mind anabaptistákból alakult a tőlük átvett, kitünőnek talált szervezettel.

1563-ig a valdens, husszita, anabaptista és unitárius hitvallók egy protestáns egyházat alkottak Lengyelországban a Luther- és Kálvinhitű újítókkal egy táborban maradván. Az orthodox kálvinisták szakadnak először külön az egyházi atyák és zsinatok végzéseit fogadván el a szentírás mellett a hit zsinórmértékéül. Ugyanez álláspont kedvéért válnak el nálunk is 1567-ben a Meliuspárti orthodoxok azoktól a „egyetértő“ erdélyi papoktól, a kik még az egyedül megtartott bibliát is

a józan ész világánál vizsgálgatták. A magyar Kálvinnak fölcsapott Melius hatalomszóval törli el a szabad meggyőződést a hit vitás kérdéseiben s hiveinek boldogítására oly gátat emel a debreczeni hitvallásban, mely mindörökké megvédje jámbor gyülekezetét a szabad eszmék csapongó árja ellen

Meliusnál messzebblátó nemes lelkek hasztalan törekedtek ezután helyreállítani a megszakadt hitközösséget. A testvér felekezetek közt kitört éles torzszalkodás kiirtotta Lengyel- és Magyarország tekintélyes részéből a virágzó protestántismust s Erdélyben ismét megerősítette a katolikus egyházat, mely minduntalan a két versengő fél rovására igyekezett gyarapodni egészen a legújabb időkig.

Csupán a *lutheránusokkal* fért meg békésen Erdélyben mind a katolikus, mind az unitárius egyház. Ezek circumspectus bölcsességgel hallgattak már akkor is, midőn a hitújításban merészen előtörő Dávid Ferenczet elítélték, kit az orthodox kálvinisták a fejedelem előtt is szidalmazva halálra kárhoztattak. Egyesek pártolták az unitarizmust, mint pl. a baromlaki lelkész 1568-ban, de semmi nagyobb változást nem okozott az új hit közöttük; a hitújítás szellemét hamar elfojtván egyházi fegyelmők. 1580. körül a medgyesi zsinat eltiltja az unitárius iskolák látogatását; de azért még a kis toroczkai partikulában is gyakran láttunk szász növendéket s a tekintélyesebb szász családok fiaikat magyar nyelvre rendszeren a kolozsvári főiskolába küldötték. Egyik-másik felvilágosult papjok is átjött hozzánk; mi viszonzásul papot, mestert, tanítót s kivált orvosokat adtunk, Brassó, Szeben és Besztercze városának. A tordai és kolozsvári szászok magyar hitfeleik közt idővel egészen elmagyarosodtak. Németországgal fentartott élénk összeköttetéseknek köszönhetjük egyrésről kiválóan fejlett énekügyünket, hisz már a XVI. században kedvelték hitelődeink a több szólamu dallamokat; másfelől az iskolai színjátékokat honosították meg közöttünk, melyekben sokáig megelőztük s több tekintetben felül is multuk a jezsuita akadémiák híres színi előadásait is. A lutheránus testvérektől elvált gazdag kolozsvári eklézsiá tette lehetővé azt is, hogy európai híri tudósokat alkalmazzunk főiskolánk professzorainak a serdültebb ifjuság oktatására. János

Zsigmond idejétől a XVII. sz. végéig nagy hirben, sőt akadémiai rangban állt a virágzó „Kolozsvári Nagy Schola“, Magyarország első protestáns tanintézete, mely tudós igazgatóit Lengyel- és Németországból s a távol Hollandiából nyerte.

Tanárnak készülő kitűnőbb ifjaink olasz és német egyetemeken fejezték be tanulmányaikat. Itt sikerült idővel az is, a mit Dávid Ferencz nem tudott elérni a lutheranus Szeben köré csoportosult erdélyi szász papokkal: Nürnberg mellett *Altdorfban* megfogant tanítása az egyetem tanárai és hallgatói között. Titkos társulatot alakítottak ezek a XVII. század elején. Gyűléseket tartottak s ott vitatkoztak a Krisztus segítségül hívása, vagy nem hívása s más unitárius eszmék felett. Könyörögtek az egy Istenhez a lelki szabadság, az általános felvilágosodás eljöttéért. Könyörgéseiknél a miatyánkot csak egyszer mondták el s urvacsorát is az erdélyiek szokása szerint vettek »*Boldogságnak*« (felicitas) nevezték el megismert új vallásukat, ők „a boldogság kedvelői“ voltak, s a „világosság fiai.“ (*Lucenses*, görögösen: photinianusok.) Erdélyi hitfeleiket *hylaenus*-nak, az erdő emberének, Scythia lakójának hívták. Dávid Ferencz neve *Liberius Erasmus*, a tudós Enyedi György *Monavius* volt előttük. Erasmus János kolozsvári lelkészt *Desiderius Ultricusnak*, Csanádi Pál kolozsvári tanárt *Odontiusnak* (fogasi?), Heltai unokáját, a versenyes Rhaw Mátyást pedig *Carchariasnak* (gonosz, harapós) emlegették titkosan maguk közt és barátjaikhoz irt leveleikben. A két utóbbi, személyesen is járván közöttük, részt vett ügyökben; innen a tréfás, de annál jellemzőbb elnevezés. Az olaszos Gittichiust, ki barátját és mesterét, Radetzky püspökünket, első utjában Kolozsvárra kísérte, egyszerűen *Venetianusnak* (Velenzei) nevezték.

Bármily óvatosan volt szervezve e titkos gyülekezet, fő támaszuk Sohner Ernő kidőlte után a többi tanár mégis fölismerte a veszélyessé válható „eretnek“ mozgalmat, melyet ők eleinte kálvinista propagandának néztek. Jelentésükre a világi hatóság föllépett ellenök s az üldözött társulat széteszlott. Crell, Ruar és mások Altdorfból és Nürnbergből a lengyel unitáriusokhoz menekültek s egyházi és világi hatóság oly sikerrel örködtött 1616 után az orthodox hit felett, hogy a rationalis meg-

győződésü lelkészeket nem említve, csak a legujabb időben alakultak Németországban oly egyházak, melyek a szentháromság elavult eszméjét hivatalos hitvallásukból kihagyva, oda helyezték el, a hova régen beillett volna: a középkori mivelődés-történet igen érdekes és tanulságos múzeumába *

Mig a nürnbergi tanács „az ördög és józan ész“ kiűzésén sikerrel fáradozott, addig a közel Németalföldön a kálvinizmus legnehezebb alapköveit vetették ki a protestantismus épületéből. A nemes Arminius, a hollandok Dávid Ferencze, merészen föllépett a Kálvin praedestinációja ellen s „minden erejét megfeszítette, hogy kimutassa azon dogmának tarthatatlanságát, melynek ellenemond az ész és a szentírás, a keresztyénség és protestantismus s mely rombolólag hat az erkölcs szellemére, mivel a bűn okát Istenben keresi.“ (*Warga Lajos*, Ker. egyház tört. II. 153.) E pogányszerű tant, melyet Kálvin Szent Ágoston lomtárából szedett elő, hogy újnak mondott vallásrendszerét reá építhesse, megczáfolta Arminius s utánna követői, az *arminianusok* vagy *remonstransok* egy apostoli gyülekezetben egyesítették a felvilágosult reformátusokat. Ezek az üldözött lengyel socinianusokat maguk közé fogadták s az erdélyi unitáriusokat testvéröknek ismerték. Az ő hathatós segélyökkel építettük fel újból 1697-ben leégett kolozsvári nagytemplomunkat s a piaczsori főiskolát.

A magyar *kálvinista* egyház az orthodox hitelvekkel elszánczolván magát az unitáriusoktól, kik Geleji Katona szerencsés kifejezéseként sokáig ösztönül voltak oldalukban, hogy el ne tnyuljanak, a múlt században érezte meg az új idők lehelletét először: remonstráns szellemű könyveket kezdtek kiadni Debreczenben. Majd beköszöntött közéjük is a nagy Ballagi

* V. ö. „A bajor Rajna-Pfalz új protestáns kátét kap, mely kiküszöböli a szentháromságnak hajdantól minden keresztyenyre nézve köteles hitágazatát s így az „egyesült pfalzi egyházat“ egészen új egyházzá alakítja.“ *Hergenröther József*. A kath. egyház és ker. állam. Bpest, 1875. II. kt. 417. l.

A negyvenes években alakult 150 „német-katholikus“ gyülekezet is a háromság helyett unitárius hitvallást fogadott el. Lásd *Szász Domokos*, Vallásos eszmék története, Kolozsvár, 1870. 172. l.

nyomán a Hollandból átjött modern theologia. „Mi vagyunk igazán az Unitáriusok“, — mondja már 1645-ben Geleji Katona István, ki azt is megjósolta nagy igazán, hogy Németalföldet és Angliát el fogja borítani a Dávid-féle eretnokség. „Mi nem vagyunk kálvinisták“, jelenti ki újabban Debreczen lelkésze. „Mi az evangelium szerinti reformált egyház gyermekei vagyunk. Egyedül az üdvözítő, a kit egyházunk feje gyanánt ösmerünk“. Igaz ez, ismeri be az orthodox Szabad Egyház, mert Kálvin tanaitól s szertartásaitól sokban eltávoztunk (IV. évf. 1. és 3. sz.)

Az 1881-ki zsinat vette fel az *ev. ref.* nevet s szakított a hitvallások tekintetében is a felekezet múltjával. (*Szabad Egyház.* VI. évf. 19. sz.) Vajjon meddig jutottak? Ugy jártak-e, mint a földet kerülő hajós, ki addig hajózott nyugatra, míg szerencsésen keletre ért?

333 évvel ezelőtt váltunk el tőlük, mint előőrsök s bejártuk azóta a tudás, a megismerés zászlóját lobogtatva a hit birodalmának mezejét S im' ma már a mérhetetlen protestáns tábor megmozdult s csaknem mindenütt nyomunkban van

28 fontos hitkülönbséget számláltak elé tudósaink még a mult százban. 1873-ban Révész Imre már csak egyet talál, Krisztus istenségét,* melyet Kálvin maga is a katholicizmustól kölcsönzött. 1880-ban Sárospatakon nyíltan hirdetik, hogy az apostoli kor „Krisztust embernek tartotta, Pál apostol sem tudott még semmit a háromság fogalmáról“. (*Warga*, Ker. egyház tört. I. 113.) 1881-ben Kiss Áron, ma tiszántuli püspök, az unitárius Egri Lukácsról ezeket jegyzi meg:

„Hitvallásán ma tán nem is igen ütköznék meg még a ridegebb orthodoxia sem“ „Mindaddig ostromolták, míg az unitarizmus csirái a felső vidékeken végleg elnyomattak.“ „*Ha erőre kapott volna véleménye, ez szinte romlására vezetett volna a Szentháromság bevett tanának s végfejlésében az unitarizmustal fejeződött volna be.*“ (*Magyar ref. zsinatok végzései*, 441. 636.)

Fölösleges ezek után rá mutatnom arra a mivelődéstörténeti érdekű jelenségre, hogy a felvilágosult ref. köznép ma

*„Innen van, hogy az unitár. mozgalom legnagyobb veszélylél épen a reformált egyházat fenyegette s ennek mezejét csakhamar teljes mértékben meghódítandó volt.“ Révész, Méliusz emlékezete. 17. l.

már a két egyház között különbséget se igen tud találni s hogy a székelyföldön konfirmáló ifjakat az unitárius szellemű apostoli hitelvekre oktatják.* Így, a kik századokkal ezelőtt elváltak egymástól Kálvinban, ma ismét egybetalálkoznak a Krisztusban.

Kanyaró Ferencz.

A Berde Mózsza lakomán.

Esemény volt. Nagy és rendkívüli. Csak a képzelet rajzolhatta ilyennek, a milyennek valóságban is bevált egészen

A család tagjai — mert hiszen Berde mellett ennek nézhetjük az unitárius vezérférfiak seregét — együtt voltak nagy számmal. A szép örökség köré gyűltek intézkedni. A bölcseséggel járó józan mérséklet vonult el tanácskozásuk fölött. A vélemények néhol megoszoltak, de az érzelem osztatlan, tiszta, felhőtlen volt.

Az emlék, ha ahhoz az átlátszó tisztaság bocsátja a fényt, a jellem adja a szint, meghatja még a netán elfásult szívet is. Ez a meghatottság szünetlenül környezte az unitárius férfiakat. Talán még a családfő is meg lett volna elégedve velök, hej pedig ő vele kevesen tudták megszerettetni magokat.

A Berde Mózsza egész hagyatéka, miként egész élete, kivételes, rendkívüli és meglepő volt. Abban azonban semmi sem oly feltűnő, mint a főtanácsi ebéd. Ki hihette volna róla, a ki életében az elégnél is kevesebbet adott az ételre, hogy halála után minden esztendőben egy lakomát rendezzen? Talán így akart visszafizetni mindent, a mit valaha valakitől elfogadott? Vagy így akart kedvezni a magyar természetnek, a mely legnagyobb, legőszintébb a poharak között? Inkább a második, mint az első. Nekünk úgy tetszik, hogy Berde azért akarja összehozni az egyház tanácsosait minden évben egyszer, hogy az legyen — mondjuk — az eszmék szellőztetésére, egymás lelkesítésére.

Ferencz József püspök ur emelte föl először a Berde-poharat. Ő vezette végig a jelen volt 90 férfit azokon a jellemképeken, a melyekből a Berde alakja domborul ki. Ő buzdított az ő nagyszerű példájával az egyházért és a közoktatásért való áldozatkész lelkesedésre. Az első köszöntő méltó volt a célhoz, méltó az emlékehez. Éljen a szónok, hasson az emlék

* Lásd pl. a köv. érdekes füzetet: „Mi a reformátusok hite? Konfirmáció alkalmával és a közönség részére.“ Székely-Udvarhely, 1896. 8r.

és tartson az a szent tűz, mely a Berde Mózsa keblét melegítette örökké kiolthatatlanul.

A köszöntők hosszú sora két óránál több időt elfoglalt. Egyik szónok felülmulta a másikat. Mindenik elvet pengetett és szónoki magaslaton állott. Megemlítjük, hogy Daniel főgondnok a püspök urra köszöntött. Azután a köszöntők egymást érték. Nagy Gyula főiskolai tanár köszöntőjét közöljük:

Beszélni nem tudok,
Én, mint egy apostol
Ámbár tanulhattam
Ma józan Miklóstól.
Összegyültünk mintegy
Sereg a csatára,
Egyházunk fejének
Hívó szózatára.
— Miért jöttünk össze
Önök ezt jól tudják,
A jövő századnak
Elkészíteni utját.
A jövő században
Béke lesz, vagy orkán?
Ezt én nem tudom, mert
Nem vagyok boszorkán,
A bűn, bűnnek marad
Az erény erénynek?
Lesz-e igazsága
Akkor a szegénynek?
A rossz alant marad
És felkerül a jó?
E földön az örök
Csak a *protekzio*? . . .
Egyházunknak mostan
Rakunk új alapot,
Hogy jobban elbirja
A jövő századot.
Legyen erős ez, hogy
Hitünket példázza,
Fogja a szeretet
Erős kulimáza
Az *egy* Isten védje
Ezt ne bizzuk másra,
Ne is bocsássuk ezt
Itten szavazásra.

Az egy Isten már is
Mi reánk tekinté,
Gyöngé vetésünkre
Áldó esőt hinte.
A jó magvetőről
Szól itt minden ének,
Hívják nagy jótevőnek
Néhai *Berdének*.
Állj meg te gyors idő,
Lassítsd a futásod
A jelennek sirját
Ha majdan megásod
Ne takard be porral,
A nagy Berde nevet,
Hogy sirjára leljen,
Hála s emlékezet
Te susogó szellő,
Keresd fel e helyet
Mond, hogy életének
Czélja már betellett.
Berde tanítója
Volt a nagy természet,
Mint a méh úgy gyűjtte
Össze annyi mézet
Tudjuk, hegy a méznek
Sok az ellensége
Embert és állatot
Vonz az édessége.
Ezt a kincset, a mint
Egyházunk megkapta,
A darázsok serege
Rögtön megtámadta.
Ámde a méhészünk
Vett egy nagy dorongot,
Agyon csapott vele
Egész sereg dongót.

Csak egy legye maradt	A mig bevégezte
Az ellen tábornak	A <i>hét évi</i> harcztot.
Köszönjük meg főkép	A többi vezérek
Ezt Molnár Sándornak.	Is itt vannak jelen,
Higgyék el, hogy kapott,	Én e vezérekért
Ő is elég karcztot,	Poharam emelem

Kőváry László.

(Képe a czimlapon.)

Ezelőtt egy néhány héttel egy hegyoldalon lefelé sietni láttam egy férfit. Ki lehet ez a tiszta fehér haju fiatal ember, a kinek testtartása beválik harmincz évesnek Kőváry László volt. A sietés oka lehetőleg az, hogy beakarta fejezni a rendkívüli Egyh. Fő-Tanácshoz intézett beszédét. Ez a beszéd nyomtatásban tizenkét példányban a meguyítás órájában került a Főtanács elébe s indítvány volt az iránt, hogy az egyh. közigazgatás új szabályzata vétessék új megfontolás alá, mivel az egyház történelmi fejlődése nem nyert benne kellő méltatást, mivel az egyházi méltóságokat, milyenek a püspöki meg főgondnoki, igen leszállította, és kiforgatja eredeti jellegéből azzal, hogy közhivatalokká szervezi. Ez a beszéd sok igazságot tartalmaz s csupán az az egy hiánya volt, hogy nem az indítványozó adta be s e miatt csak iratnak vették és nem beszédnek s e miatt nem tárgyalhatták önállóan.

Ez a kis jelenet híven előnkbe állítja az egész Kőváry Lászlót. Gyors felfogó elme, világosan gondolkozó fő, gyorsan író kéz és nehezen szónokló ajak.

Kőváry Lászlóban az író áll mindenek fölött. Történelem volt a főtárgya, de oly rendkívüli nagy volt írói készsége, oly jeles volt stílusa, oly gyors teremtő ereje, hogy a mig legtöbb ember még csak a tervezgetésig jutott el, ő egy egész könyvvel készen volt. Ezt annak is köszönhetette, hogy kitünő emlékező tehetséggel volt megáldva, annak is, hogy az első oktatást és bátoritást Brassaitól nyerte.

Egyik öcsese, a szintén termékeny és jeles tollu író Kanyaró Ferencz szivességéből alább közlünk egy kis képet a Kőváry írói nagy munkásságáról. Ebből sok érdekes következtetést lehet tenni az íróra. Kétségtelen, hogy az unitárius egyházban Brassai és Jakab Elek után Kőváry volt a legtermé-

kenyebb író. S ő is nemcsak a közmivelődésnek, nemcsak a magyar irodalomnak, hanem az unitáriusnak is áldozott. A Ker. Magvető és az Unitárius Közlöny számos cikkét őrizi. Legközelebről általános figyelmet keltett Brassairól, a hű tanítvány hálás szeretetével írott könyvével, a világi és egyházi jelesek életére vetett visszapillantásaival.

Az Unitárius Közlönyben a mult számban kezdette meg a jelen száz püspökei bemutatását. A 60 éves írónak, az áldozatra mindig kész unitáriusnak, a 80 éves munkás embernek, lapunk jeles dolgozó társának, a Dávid Ferencz Egylet legidősebb tagjának adjuk meg az őt megillető tiszteletet, midőn cikksorozatot megszakítjuk s születése 80-ik fordulója alkalmából bemutatjuk arczképét és életrajzát.

Köváry László 1819. július 5-én született Tordán, mint Bethlen Gábor nemes testőr hajduinak utóda. Tanulását Tordán kezdte, 1834-ben Kolozsvárra jött, a Brassai keze alá. 1842-ben kir. táblai cancellista Maros-Vásárhelyen, a jogot Kolozsvárt a reformátusoknál végeztén

Mint író 1839-ben lépett fel a Kriza szerkesztette Reményben. Ugyanez évben a nyarat a német nyelv kedvéért Tekében töltvén, a Nemzeti Társalkodóban kiadta első néprajzi művét: „Teke és népszokásai“ czímen. A következő évben a Szilágyiságot bejárván, Brassai az 1840. Tudománytárban, az akadémiai folyóiratban, tiszteletdíj mellett adatta ki e vidék leírását. Ez időponttól sűrűn jelentek meg ethnographiai és történeti tárgyú cikkei.

1841-ben beutazván Erdélyt, egybefoglalta tanulmányai eredményét s gr Kemény Sámuel pártfogásával kiadta „Székelyhonról“ cz. első önálló művét, mellyel a halhatatlan Benkő örökébe lépett. Kemény József, Mike és Brassai biztatására elfogadta Tiltsch felszólítását s 1847-ben a Teleki-könyvtár gyűjteményeinek felhasználásával megírta Erdély statisztikáját. A következő évben élénk részt vett a forradalomban, mint az ifjuság egyik vezére lapot is indított Kolozsvárt, melyet 1848. májustól novemberig szerkesztett. Junius 8-án az országos statisztikai hivatalhoz hívták meg, hol Kossuth pénzügyminister mellé nevezték ki titkári ranggal. 1849. márczius 15-én mint hadi tudósítót és történetírót a Bem seregéhez küldte a kormány. A zsidói fegyverletétel után a székelyföldön bujdosott, a szent-demeteri kastély egyik szárnyában lappangva hosszas ideig Ott elfogták, zsandárokkal Kolozsvárra vitették, hol a

Mátyás király születésházába zárták a többi politikai fogolylyal. Nehány hónap mulva Urbán Haynaut utánozva, a foglyokat szabadon bocsátotta.

Bujdosása alatt írta meg „Erdély történetét 1848/9-ben“, mi csak 1861-ben jelenhetett meg. Kolozsvári fogságában mint beteg a kórházban írta „Erdély régiségeit“, melyhez az anyagot a forradalom alatti bolyongásokban gyűjtötte. E művét 1852-ben, másodsor 1866-ban adta ki.

Kiszabadulása után állandóan Kolozsvárt telepedett le. Folytatta a Györke-könyvtár szerkesztését, melyet Brassai buzditására 1844-ben indított meg s tíz év alatt Erdély összes népiskolái számára a Tiltch bevallása szerint 40 000 példányban nyomtatott. 1853-ban kiadta „Erdély földje ritkaságait“, 1854-ben „Erdély nevezetesebb családait“. Ugyanez év június 4-én ő maga is családot alapít, elvevén Knausz Johannát, kiadójának Tiltchnek unokahugát. Ez időtől kezdve tevékenysége egy részét Kolozsvár társadalmi életének emelésére szentelte.

Az unitárius egyház és iskola ügyeiben is ekkor kezdett élénkebb részt venni.

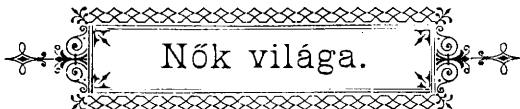
1859—66 közt kiadta Erdély történetének hat kötetét, melynek szelleme a hazafias érzés ébrentartására volt irányozva.

1862-ben megvette s mint szerkesztő befolyáshoz és tekintélyhez juttatta a „Korunk“ című politikai lapot. 1867-ben a kiegyezés után visszavonult a politikai élettől. Az országos statisztikai hivatalnak meghívását 1848-iki állásának elfoglalására nem fogadta el.

Az ország közgazdasági fejlődését tartván szem előtt, a biztosításügy tanulmányozására adta magát. Megírta a hetvenes években a biztosítás encyclopaediáját négy kötetben, ez uttörő művet a biztosításügy összes európai irodalmában. Az első kötetet a francia akadémia kedvezőn fogadta s 1883. nov. 10-én dicséretre méltatta. A III-ik kötet első felét „Az életbiztosítás rendszere“ cz. alatt a szerző kiadta. De mivel fejletlen viszonyaink közt kellő méltatásra nem talált, a munka többi része máig is kéziratban maradt.

1883. május havában a magyar tudományos akadémia választotta tagjai közé, mi által, az akkori napilapok szerint, régi mulasztását tette jóvá. E választás visszatérítette régi történelmi tanulmányaihoz. Közéletünk s a nevelésügy fejlesztése is mind több-több idejét igénybe vette ezután. Mint Kolozsvár tiszteletbeli főjegyzője s közgazdasági előadója tevékeny részt vesz a város felvirágoztatásában. A sétatér rendezésében, az utcák befásítása s a piaci templom körüli épületek lebontásában ma-

radandó érdemeket szerez. Megalapít egy új városrészt, a Kővári-telepet, melynek ma már öt utcája és száznál több háza van. 1895-ben közgazdasági viszonyaink megrendülésével, a magas életkor is intvén, a magánéletbe vonult vissza s egy nagy történeti mű rendezésével és kiegészítésével s nagybecsű emlékiratainak megírásával csendes, zajtalan munkásságban töltötte el leghökezebbi éveit, melyeket az ég a tudomány hasznára sokasítson.

Nők világa.

Levél egy beteg leányhoz.

Raffaj Domokos esperes ur, kinek egyetlen leánya, Irma huzamos idő óta nagyon beteg, az alábbi levelet szerkesztőségünkhez másolatban beküldötte a következő sorok kíséretében:

Az ide mellékelt levelet javulásának kezdetén Irma leányom kapta. Én ezt a levelet oly szépnek, meghatónak, bölcsnek találom, a szeretetnek és vallásos érzületnek oly nyilvánulását látom abban, hogy bűnnek tartom némóban hagyni. Ezért lemásolva, van szerencsém megküldeni neked azon szép kéréssel, hogy légy szives az Unitárius Közlönyben a lehetőleg a jövő számban kiadni. Az eredeti a leányom birtokában talizmán gyanánt őriztetik. Istennek hála, a leányom reménységünk felett jobban van és pedig annyira, hogy ő maga felszabadított a nyári fürdőzésre. és én e szabadalmat élvezem is a szováthi fürdőn.

Az apai kívánságot már csak azért is készséggel teljesítjük, mivel az lapunk olvasói közül sokaknak fog örömet szerezni, mivel azt a jó hirt közli, hogy lapunknak egyik buzgó dolgozó társa javulóban van. Adjon Isten a szenvedőnek teljes fölgyógyulást, övéinek erőt és egészséget, hogy tovább is gond-
dal ápolhassák.

Szerk.

Kedves jó Irma barátnóm!

Elfogja-e olvasni ezeket a sorokat? Meglesz-e még a léleknek az a fénylő tiszta csillaga, a melyet az az égi tökéleteség jó kedvében helyezett az ön lényébe? Gondolkozik-e még? Szeret-e még? Látja-e még ezt a szép világot, a mely oly könnyen ruttá tud változtatni? Ezt a jó világot, a mely annyi fájdalommal tudja gyötörni ezt a kicsiny testet, a melybe be-
zárja a nagy lelket?

Aggódva gondolok szörnyű fájdalmaira. Aggódva szemlé-

lem okos, kedves arczát, mert féltém a fájdalom kínjainak nyomaitól.

Ugy szeretném olykor-olykor a vigasztalás édes szavait hallatni. A vigasztalásnak mézédés cseppjei bejutnak a fájdalom gyökeréhez, megenyhitik a megrongált idegeket, megtisztítják a betegség forrásait.

Hallottam édes atyjától, hogy a jó testvér boldoggá tette. Lám, ugy-e van boldogság? Hallottam, hogy állapota jobbra fordult. Lám ugy-e van Isten az égben, a ki jó?

„Gyöngye szemed bár mit sem lát.

„Tűrj, várj s mondjad imádat.“

Mi még találkozni fogunk, én ugy remélem. A zsinaton még együtt leszünk, ugy-e hihetem?

Az én Istenemhez fölemelem szivemet és tőle kérek enyhületet az én kedves beteg barátnőm fájdalmára. A jó Isten meghallgatja, meg is adja

Üdvözlettel, meleg kézzorítással

mindig hű barátja

Imádság.

-- Hód-Mező-Vásárhelyt az első püspöki látogatás alkalmával mondotta
Boros György. —

Mindenek hatalmas ura, teremtményeid édesatyja, örökéletű Isten! Távol az édes otthon ölelő karjaitól, távol lakozásuk helyétől, itt az Alföldön, hol a költő éneke szerint

hegy után hegy nem kél,

mely olyan, mint a fölbontott levél

itt, e szerény kis hajlék falai között, imádásodra gyültek össze a te szolgálád a hivek kicsiny seregével.

Összegyültek, mert tudják, hogy a sziv melege nő, a lélek ereje fokozódik a közelség által

Hitünk virágai kinyiltak itt e téreken, lelkünk melegével növeljük, szivünk harmatcseppjeivel öntözzük azokat, hogy a té neved dicséretére és lelked örömeire hasznos, jó gyömölesöket teremjenek.

Minden, a mi érez s él, tőled van ég és föld hatalmas ura, és a mindenség is semmit ér, ha eltávozik tőled. Miként a szép tavasz virágillat nélkül, miként a zöld liget a madárdal nélkül, úgy az ember élete imádásod nélkül, sivatag puszta, néma és terméketlen

Az ember, mióta megteremtetted őt, mindig téged keres, mindenütt hajlékot emel a te szent neved dicséretére. Mivelő-

désének legbiztosabb lépcsői azok a kövek, a melyekből oltárait emelte. Ha ezeket a helyeket a mult idők homályában vizsgáljuk és látjuk, hogy nemcsak az állatok, hanem az emberek ártatlan vére is kiöntetett rájuk áldozatul, nem botránkozunk meg, hanem inkább örvendezünk uram, mert ime azt is látjuk, hogy te a régieket elbontod, ujakat építesz és így szólsz: a régiek elmultak, mindenek megújultak, szükség nektek is megújulnotok. Vessétek le az ó embert és öltözzetek fel újat. Nem jajongunk a múltnak tévedései és bűnei miatt, hanem azért imádkozunk, hogy gyújts nekünk új szövétneket, melynek fényénél lássunk új eget és új földet; melyen az ember szivben áldozzék neked, véréért és életét áldozza a hazáért és a szabadságért.

A mi szövétnekünk a Jézus evangéliuma, a keresztény életre lelkesítő példánk az ő élete, melyet látva, szivünk bátorsággal telik meg, s ha szükség, elhagyjuk hálóinkat, ha szükség, eladjuk vagyonunkat és élünk alázatos scrsban, mert evangéliumából megtanultuk, hogy boldogok az alázatosak, mert ők örökségül birják a földet.

A Jézus felséges példája áthatja szivünket a tiszta érzés és a mindent átölelő szeretet erejével és ha a föld megis tagadná tőlünk minden kincsét, mi mégis boldogok lennénk. Boldogok a tiszta szivűek, mert ők az Istent meglátják.

Téged óhajtunk látni Istenünk, mert tudjuk, hogy te megjelented nekünk igazságodat, mert az igaz ember hitből él, a hit pedig Istennek ajándéka.

Mi, ég ura, nem dicsekedünk ezzel az ajándékkal, mert tudjuk, hogy nem voltunk s nem leszünk elég hű sáfárai hitünknek. Látjuk, hogy mi könnyen feleseréljük a világiakkal a lelkieket. Előítélet, féltékenység és türelmetlenség uralkodik az emberek között. Ettől a mi keblünk sem egészen szabad. Oh atyánk, taníts meg minket tisztán látni, helyesen itélni és kitartással tűrni.

Áldó fohászszal emlékezünk meg azokról, a kik nemes példával jártak előttünk és életüket is készséggel föláldozták a hit és a gondolat szabadságáért.

A hitszabadság öshonából hoztunk ide téged dicsőítő éneket, oh adj érező sziveket, melyek ettől fölmelegedjenek; hoztunk vigasztaló ígét, oh adj termékeny kebleket, melyekben az megfogadjon, élőfává nőjön és teremje meg a szeretet édes izü gyümölcseit.

Mi azért imádkozunk jó atyánk, hogy e hajlékban, e városban, országunkban és mindenütt az egység és az egyenlőség érzete hassa át az embereket és ne válassza el őket semminemű

különbség. Mi nem kívánjuk, hogy a virágoknak egy színök, a madaraknak egy daluk, az embereknek egy nyelvük, a hitnek csak egy oltára legyen, mert tudjuk, hogy ezzel megfosztanók a természetet legszebb ékességétől, a lelket gazdagságától, és eltörölnök bölcsességed tanujeleit. Mi arra sem törekszünk, hogy csak egy imában és egy himnuszban dicsőítsenek tégedet az emberek, hanem azért könyörgünk, hogy hassa át mindnyájunk kebelét az az érzés, hogy te nekünk közös atyánk vagy, és hogy egyenlők vagyunk előtted, mint neked gyermekeid és egymásnak testvérei.

Jó Atyánk, ha olykor vétettünk a testvéri szeretet törvényei ellen, ha olykor megfélekedtünk a gyermeki köteleltségekről, ha a gyarlóság vett volna erőt rajtunk, ha a hitetlenség és kételkedés fátyolt borított volna szemünk elébe, oh szólj nekünk, hogy térjünk meg, ébredjünk önértetre, emelkedjünk föl emberi méltóságunk magaslatára, érezzük át, hogy mi kicsinységünket megnövelhetjük, gyöngeségünkkel csodákat mivelhetünk éppen mint hajdan az apostolok

Hatalom Istene, most, midőn egy csodálatos száz esztendő búcsut venni készül, a világi hatalmasságok mintha önmagukhoz tértek volna, a békesség olajágát összehozták és koszoruba fenni szeretnék. Milyen dicső, milyen fölséges jelek ezek. Vajjon nem intenek-e mindnyájunkat, s különösen minket egyházakat, hogy a szeretet tüzét élesszük és az istenországát készítsük el itt a földön.

Ha te Isten úgy akarod, minden reménység megvalósul, ha te segítségül jössz, a próféták jóslatai beteljesednek, a kövek is kenyérré válnak

Kérünk, dicsőítsd meg magadat a te hiveid seregében, a kicsiny egyházban s mindazokban, a melyek körülveszik. Bocsásd e városra, annak minden lakójára, a munkás kézre és az imádkozó ajakra áldásodat bővségben.

Isten adj hazánk felett tisztán fénylő kék eget!

Terjesszed a miveltség világosságát hazánk minden részében, adj egyetértést lekipásztoraidd között, békességet hiveid seregében most és minden időben. Ámen

Köri gyűlések.

A háromszéki egyházkör közgyűlése.

A háromszéki unitárius egyházkör ez évi közgyűlését Sepsi-Szentgyörgyön, július hó 6-án reggeli 9 órakor kezdődőleg Szentiványi Miklós köri felügyelő gondnok és Lőfi Áron

esperes elnöklete alatt tartotta meg Jól eső örömmel gyülekez-
tünk Szentgyörgyre, hol Dayka Keserü ev. ref. püspök ideje
óta közgyűlés nem volt, mert az elvett 62 ekklezsia közt Sepsis-
Szentgyörgy is szerepelt. A jelenlegi szentgyörgyi unitárius
társegyház csak újabb keletű, Ferencz József püspök öméltósága
1888-ban szervezte, mikor háromszéki püspöki vizsgálatát tar-
totta. Azon emlékezetes s a hivek lelkében maradandó nyomok-
kal hagyott püspöki szavaknak mintegy koronája lett a szent-
györgyi egyház megalakulása, mely ma már fejlődésének,
életképességének is tanujelét adta, hogy a közgyűlést elfogad-
hatta.

Az áll. el. iskola disztermében pontban 9 órakor nyitotta
meg Lőfi esperes a közgyűlést. Megnyitó és egy évi munkás-
ságról beszámoló beszédében örömeinek és lelki megnyugvásá-
nak adott kifejezést, hogy Szentgyörgyön tarthatjuk e gyűlést,
azon a helyen, a melyhez a multból „Keserü“ emlékek fűződ-
nek s óhajtja, hogy e fejlődő egyháznak soha többé „Dayká“-ja
ne legyen, hanem a nélkül töltse be hivatását s érje el célját.

Vaska Béla köri tanügyi előadó olvasta fel gonddal
és nagy utánjárással szerkesztett jelentését a körben levő két fele-
kezeti iskolánk 1898-99. tanévi munkálkodásáról s a hitoktatás
eredményéről. Jelentés teljes tájékozottsággal s a legapróbb
részletekig kiterjedő figyelemmel szól a kör nevelésügyéről, az
érdemet, a munkát elismerően emeli ki, a bajt, a hiányt pedig
megszüntetni törekszik. Szentiványi Miklós felügyelő gondnok
indítványára, kimerítő jelentésért, közgyűlés meleg hangon fejezi
ki előadónak köszönő elismerését.

10¹/₂ órakor közgyűlést felfüggesztve, elnökök vezetése
mellett testületileg a „Szekely Mikó Collegium“ disztermébe
vonultunk, isteni tiszteletre, hol Lőfi Ödön n.-ajtai lelkész
imája és szóközi hévvel előadott beszéde gyujtott „világosságot
a vallásban és tudományban.“

Az Isteni tisztelet után folytatott gyűlése tárgyalta és
határozta:

1.) Tanügyi jelentésben előadó azon elszomorító tapasztal-
atát nyilvánította, hogy némely egyházközségben lelkész és
énekvezér közt nézetkülömbőség merült fel a hitoktatást ille-
tőleg, a mennyiben oly helyeken, hol állami iskola van s a
hitoktatást lelkész végzi, énekvezér afiai a vallásos ének tani-
tását megtagadták, s azt is a lelkész kötelességévé szeretnék
tenni. Az esetleges surlódások és kellemetlenségek kikerülése
céljából, bár erre nézve hivatkozhatnák a szokásjogra, sőt
törvényre is; a közgyűlés így határozathozatala is felesleges,
mégis a jelentkező baj gyors és alapos orvoslása végett elfo-

gadja és határozattá emeli a tanügyi előadó javaslatát, hogy a hit- és erkölcstan oktatása a lelkész, a vallásos ének tanítása énekvezér kötelessége mindenütt és pedig minden mellékes díj vagy jutalomra való tekintet nélkül Ennek elfogadása s a vallásközönségben általánosan kötelezővé tétele iránt közgyűlés külön indokolt feliratot intéz az E. K. Tanácshoz.

2.) Bár a hitoktatás e körben mindenütt jó kezekben, s az eredmény is teljesen üti a mértéket, mégis előadó ohajtaná azt még eredményesebbé, maradandóbbá tenni, minthogy a legtöbb állami és községi iskolánál a hitoktatási órák nincsenek a többi tárgyak óratervébe beillesztve, hanem d. e. 11—12 óra közt, mikor a növendékek figyelme már kivan fáradva, vagy szerda és szombat délutánokon, mikor szünet kellene hogy legyen.

Közgyűlés előadó indítványára meghatározta, hogy a hittani órák a lehetőségig mindenütt reggel 8 óraker tartassanak, mikor a tanításnak különben is imával kell kezdődnie. E tekintetben külön felterjesztést intéz az E. K. Tanácshoz.

3.) A tanügyi jelentés kapcsán közgyűlés tárgyalja azon sajnálatosan tapasztalt tényt, hogy hiveink igen tekintélyes száma a megélhetésért oly községekbe, sőt Rómániába távozik el, hol gyermekei unitárius hitoktatásban nem részesülhetnek és így idővel ránk nézve teljesen elvesznek, ezek száma pedig nem százakban, hanem ezrekben fejezhető ki. Más utat, módot közgyűlés nem lát ennek megszüntetésére, mint körlelkészség felállítását. Minthogy pedig ennek legnagyobb akadályja az anyagi eszközök hiánya, egyelőre csak Brassóban, hol vallási tekinteten kívül még magyar nemzeti érdek is, s főképpen az szerepel, állitasson be egy körlelkészi állomást. Közgyűlés határozatilag kimondja ennek elodázhatlan és égető szükségét s romániai hiveinknek évenként bár négyszeri meglátogatását brassói körlelkész teendői közé sorozva jegyzőkönyvileg és külön indokolt fölterjesztésben is kéri, a brassói körlelkészség haladéktalan beállítását.

A kézdivásárhelyi hivek gondozása és a tankötelesek vallásoktatása is égető kérdés. Ez a s.-köröspataki egyházhoz beosztva oldható meg egyelőre.

4.) Kereszturi kör ismeretes indítványait az államsegély és a Berde hagyaték lekötetlen része mikénti felhasználása tárgyában közgyűlés pártolólág tudomásul veszi ugyan, de kijelenti, hogy Főhatósága, az E. Tanács intézkedése elé vágni nem akar s megvan győződve, hogy az mint eddig, úgy ezután is mindig a legfájóbb sebeket igyekszik gyógyítani.

5) Kőri, vagyis I. foku fegyelmi bíróság 3 éve lejárván, megválasztattak Tana Sámuel pénzügyi s titkár egyházi tanácsos és Csifó Salamon lelkész rendes, Hosszu Ferencz tanító, egyházi tanácsos és Lőrinczi Dénes lelkész póttagoknak.

6.) A tanügyi bizottság újra alakított; Vaska Béla elnöklete alatt József Lajos, Nagy Lajos és Lőfi Ödön tagokból.

Közgyűlés jegyzőkönyvileg kifejezi köszönetét a „Székely Mikó Collegium“ előjáróságának, mint az isk gondnokságának, hogy helységeiket átengedni szivesek voltak.

Ezek voltak közgyűlés nevezetesebb tárgyai, melyek után a jegyzőkönyv hitelesítésére Vaska Béla és József Lajos lelkészek kineveztetvén, elnök lendületes beszédben az összetartás és közös munkálkodás szükségét hangsúlyozva, közgyűlést bezárta

— a. a. —

A *sz.-kereszturi egyházkörnek* nagy és lélekemelő ünnepélye volt jul. 11-én F.-Váraljában, hol ezuttal rendes közgyűlést tartotta. 30 ekklá papjai, mesterei, tanítói, az ekklák részéről megjelent képviselők, több konsistor, tehát 70—80 személyből álló tanult és előkelő tanácskozó testület velt együtt. Egy kis állam országgyűlését láttuk ott

Ezelőtt száz esztendővel járt az egyh. községben Lázár István püspökünk. Még csak akkor látott Váralja olyan lelkesedést. E helyhez kötött tündérmesék ismét felujultak Most is várt valakit az ide sereglett nagy közönség. Nem egyh. fejlődelmet ugyan, de vidékünk vezéri zászlótartóját: esperesünket, kit hosszas betegség után nagy gyönyörűséggel üdvözölt minden tag és kivánta, hogy családjának borus egén tünjék fel már a boldogság fénylő csillaga.

A tárgysorozat igen érdekes és ügyesen volt összeállítva. Esperesünk mesteri keze meglátszott ezen is Gálffy Kálmán köri gondnokunké volt az első szó. A magasság és mélység határain jártak gondolatai. Az egyh. kör anyagi és erkölcsi gyarapodásának utját jelöli meg elnöki megnyitójában, és, mint egy szerelmes vőlegény menyasszonyához, szinte esküre emelt kézzel fogadja, hogy köre boldogítására szenteli egész életét. Valóságos tapsvihár jntalmazta Dávid Ferencz katonái részéről a lelkes vezért. A terjedelmes esperesi jelentés következett. Valóságos mesteri kéz munkáját láttuk a kitünő műben, melyet egyhangulag vett tudomásul és köszönt lelkes éljenzéssel a közgyűlés.

A zsinatrendezés ügyéről Gálffy gondnok tájékoztatta a közgyűlést. Látszott, mennyire szíven fekszik a kör jó hirneve,

mikor most a helyes rendezés kifogástalan voltával újabb elismerést akar szerezni a körnek, melyben vezérkedik lelke minden jó akaratával.

A felsőbb leiratokat egy hiányával vette tudomásul a közgyűlés. A pénztárnoki számadás a bizottságok terjedelmes jelentései, a tárgyalások menete, az indítványok feletti viták: a főtanácsra emlékeztettek. A tanügy terén történt roppant haladás végtelen örömet keltett. A nyári vasárnapi tanítás reformálására tett indítvány, mely szerint a Központi D. F. egylet az egyöntetűség kedvéért egy vezérkönyv megiratását eszközölné, egyhangulag lett elfogadva; valamint hogy kereszturi iskoláinknál a VI. oszt. felállitassék, mint egyház mentő eszköz, lelkesedéssel ment határozatba. Ferenczi Áron, Németh István, Kozma Dimén és Gábor Albert mint előadók, sok elismerést szereztek régi érdemeikhez.

Ekart Andor csehétfalvi lelkész channingi beszéde, nemes ifjúságunk, tanítóink, pünkösti lelkesedéssel előadott éneke, magasztossá tették templomi ünnepélyünket, mely után a kör felügyelő-gondnok választása történt meg Dr. Demeter Lőrincz főszolgabíró volt e helyre kiszemelve és megválasztva a multban, de, mert ő e gyűlésben kifejezett indokai alapján e bizalmi állást elfogadni nem volt hajlandó, Ádám Albert tiszteletbeli főjegyző lett megválasztva. Gratulálunk! Demeter után reá fordult minden figyelem és hisszük, hogy az Ilyés lelkének kettős mértéke száll ő reá is. A tárgysorozat végeztével barátságos közebeden találkoztak hiveink. Hogy milyen ifju 60 év felé járó esperesünk, itt is kitünt, ki valóságos extasisba hozta a gyülekezetet szeretett püspökünkre mondott beszédével. Esperesünkre Gálffy gondnok üritett poharat, kiemelvén, hogy az az ember nehéz betegsége alatt is felelte kinos szenvedését, csak hogy egyh. körét szolgálhassa. Bénult keze irt, santa lába járt, felvillanyozta őt a kötelesség teljesíthetés nemes érzete. Jegyzőnk, közügyigazgatónk, ez a közért még önjavát is feláldozni tudó lelkes papunk voltak még ünneplésünk tárgyai. De a győzelmet aratott nemes tanítói kar sem lett elfeledve. Deák Miklós és Györfi adtak hangot és dicsőítették a lelkivilágosság vezéreit. Egy kellemes nap édes emlékeivel távoztunk Váraljából, hol a házigazda szívességét esperesünk köszönte meg, kit a bucsuzásnál is körül vett minden szív, sirva szóló hozzá minden ajk: Isten tartsa meg sokáig a kötelességek hű teljesítésének e lankadni nem tudó harcosát! . . .

Népbarát.

Aranyosi egyházkörünk a maga partialisát július 18-án tartotta meg. A *templomozás elmaradt*. Miként lehetséges az, hogy a papok összegyűlnek és tanácskoznak az Isten segítségül hívása nélkül? A gyűlés igen jó vezetéssel, komoly tanácskozás színhelye volt. Csegezi László esperes a pásztorsága alatt álló körről tett jelentést.

A tanügyi jelentés során szóba jött, hogy az iskolákban ki köteles a vallásos éneket tanítani, a pap-e, vagy a kántor? E kérdést a pénz hozta felszínre. Ugyanis a pap fizetést kap a vallástanításért az iskolában, tehát tanítsa ő az éneket is, mert az ének-mesterek semmit sem kapnak. Hogyha a kérdést a „fizetés“ nevében bíráljuk el, igazat kell adnunk énekvezetőinknek. De vajjon miért nevezik ki őket az ekklézsiákba? Én szeretem hinni, hogy az énekügy szakértő kezekbe van látva és a mikor egy képesített ember mivelheti, nem bizzuk azt nem szakemberekre! Jelentése rendén szomorúan tapasztalta előadó, hogy vannak hitoktatók, kik a vallás-tanításnál nem járnak el elég lelkiismeretesen. Nagy-Enyeden, a megfélemlített szamu unitárius növendékeknek a vallást református lelkész tanította. Így méltán megújult a régi kívánság: egy kör-lelkésztség felállítása N.-Enyeden.

Az özvegy-árvai gyámintézetre vonatkozó alapszabálytervezet tárgyalása a jövő évi köri gyűlésre halasztatott és meghatározatott, hogy ez áldásos intézmény alapítója, kövendi Ince Klára emléke fölött a jövő évben emlékbeszéd tartassék.

Keresztúr-kör indítványa tárgyában, a mely a b. e. Berde hagyatékából 100.000 frtnak a belső emberi nyugdíj-intézet pénztárához való kapcsolását czélozza pártolólág határozott köri gyűlés, ha t. i. a felgyült kamatok ilyen irányban ekkora arányu kiadást megengednek. Ugyancsak nevezett körnek egy másik indítványáról is véleményt mondott köri gyűlés, mely szerint indítványozóval egyetértőleg, az idej állam-segély többletnek iskola-építésre való fordítását nem helyesli s kéri a Főtanácsot, hogy azt — a mire adva igen — a szegény ekklézsiák segélyezésére fordítsa.

Háromszékkör indítványára a zsinat-tartás fontos kérdésében ugy határozott, hogy zsinatok alkalmával csak első napi élelmi és más költséget fedezzen az illető egyházkör, s azontul ki-ki maga. Felmerült az az eszme is, hogy a partialis gyűlések költségeit ne az illető egyh. község, hanem magok a gyűlés tagjai hordozzák, s e végből a gyűlések mindig valamely központban tartassanak, hoi élelem, ellátás könnyen hozzáférhető. Kebli indítvány kiadatott, a kör egyes ekklézsiáihoz véleményadás végett. Mi nem akarunk elébe vágni e tárgyban a végle-

ges döntésnek. De saját nézetünk határozottan az, hogy az indítványnak csak első fele czélszerű, míg a második megvalósulása esetén bénítani fogja az egyes ekklézsiák életét. Gyűlésük legyenek a legkisebb falukban is, mert elevenítőleg hatnak.*

Több apróbb ügyet mellőzvé, azzal fejezem be tudósításomat, hogy kiemelem Székely Miklós világi gondnokunk ügybuzgalmát és éberségét, melyet úgy jelen gyűlésünk vezetésében, mint általában az egyházkör összes ügyeiben tanusít.

Jelenvolt,

Pályázati hirdetés.

A magyarországi unitárius egyház K. Tanácsa pályázatot hirdet egy ujonnan szervezett „egyházi és püspöki titkári“ állásra. A titkári teendőkre nézve részletes felvilágosítással szolgál az 1899 évi rendkívüli Főtanács 7 sz. végzésével elfogadott egyházi törvény illető fejezete

Pályázhatnak tanári, jogi és lelkési minősítéssel bíró unitárius egyének, kik közül a f. évi augusztus hó 27 és köv. napjain tartandó Zsinati Főtanács az E. K. Tanács ajánlatára választ. Az állás az 1900. évben tartandó E. Főtanácsig ideiglenesen töltetik be és 1900. év január hó 1-én foglalandó el.

Javadalom évi 1200 frt. fizetés, 300 frt. lakáspénz és öt-évenként ötször 100 frt fizetési pótlék. A megválasztott az egyházi tanári nyugdíjintézetnek köteles tagja.

A kellően felszerelt folyamodványok az unitáriusok E. K. Tanácsához intézve Kolozsvárra nyujtandók be. Határidő 1899. augusztus hó 20.

Az unitáriusok E. K. Tanácsának Kolozsvárt, 1899 július hó 7-én tartott üléséből.

Ferencz József
unitárius püspök.

A közigazgatási előadó távollétében:
Dr. Gál Kelemen
tanügyi előadó.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI MOZGALMAK.

— Az egyház szervezete a felsőbb hatóságokra nézve megállított július 2 és 3-ik napjain négy hosszú ülésben. Lényeges változás csak a részletekben történt. Egy új állás a titkári és egy új bizottság a gazdasági szervezetett. A titkári állásról más helyen szólunk. A gazdasági bizottság a Berde Mózsá végrendelete alapján alakult meg a püspökből, főgondnokból és gazdasághoz értő hitrokonokból. Nagyon fontos szerepe lesz az egyház összes birtokai kezelésének szemmel kísérése és javaslattétel. Rendkívüli szolgáltatásokat tehet és fog is tenni az egyház jövedelmei fokozása érdekében.

* Mi is ezt valljuk.

Szerk,

— **Zsinat.** Az unitáriusok Székely-Keresztúron f. évi auguszt. 27--29. napjain tartandó zsinatjára megjelenni óhajtokat tisztelettel felhívja az elszállásoló bizottság, hogy az elszállásolást igénybe venni akarók szándékukat augusztus 15-ig bezárólag az elszállásoló bizottság elnökéhez Gombos Sámuel gymntanarhoz levelező lapon jelentsék be. Az elszállásolásra jelentkező tagok száma is bejelentendő.

A zsinaton prédikátorok lesznek: Ajtai János hom. almási és Csifó Salamon árkosi lelkészek.

— **A lelkészjövdelem bevallása** megtörtént. 105 unitárius lelkész folyamodik kiegészítésért. Csupán 7 állomásunk van olyan, a melyen a lelkész fizetése 600 frt. felül van, ebből is 2 nem üti a 800 frtot a törvény alapján levonhatók levonásával. Ezek a számok bizonyítják, mily csekély anyagi haszon kecsegtette az unitárius lelkészt. Az a türelmes, kitartó, és sok irányú munka, a melyben foglalatosság voltak, igazolja, hogy ebben a kis testületben a legjobb szellem működött. Ezután már sokszor kifejeztük, hogy teljesen bizunk a jövőben. Ki nem bizik? A kishitű. Ki lehet ilyen most? Ne legyen senki. A h i v e k helyzete is sokat javult az állami kiegészítéssel. Főleg a kisebb egyházak nyerne sokat. 8—10 egyházközségbe alig lehetett lelkészt kapni a fizetés csekélysége miatt. Ezután nem lesz rossz állomás, s a hívek örömmel láthatják, hogy nagyobb megterhelésük nélkül is javult a helyzet s lelkészüik állásának megfelelően befogja tölni helyét nemcsak az egyházközségben, hanem a társadalomban is.

— **Carpenter Estlin Jakab** tanár, mint már jeleztük a múlt tanév végén megvált a Manchester Collegeban 24 éven át elfoglalt tanári székétől és az aligazgatói tisztától. Ebből az alkalomból összes volt tanítványai egy megleghangozó szép emléklapot adtak át a szeretett tanárnak, melyet mindnyájan aláírtak arcképüket is mellékelvén. Carpenter tanár egy rendkívül nagy műveltségű és széleskörű tudományos készűtségű férfiú. Kiváló munkás és termékeny író. Önálló művei nagy számban jelentek meg, s tudományos essay a legjelesebb theologiai folyóiratokban gyakran láthatók. Manchester Collegeban az ó-testamentumot adta elő és a régi népek vallását. Érintkezéseiben nagyon rokonszenves ember volt. Tanítványaival baráti viszonyt tartott fenn az intézetben is, az életben is. Otthonában mindenik egy- vagy két hétben összes tanítványait fogadta s velök töltött egy estvét, midőn kitűnő műveltségű neje is részt vett a társaságban. Ezek az estvék feledhetetlenek mindazok előtt, a kik élvezhették. Bizonytal kevés tanárt környez nagyobb rokonszenves és szeretet, mint őt. Carpenter tanár a maga és neje nevében mond köszönetet volt tanítványainak.

— **Jó egyetértésben.** Amerikai unitárius testvéreink május utolsó hetében rendkívül jól sikerült évi gyűléséről a „Christian Register“ írja, hogy a mi népünk szelleme soha sem volt derültebb, szívélyesebb, és erőteljesebb, mint ma. Soha sem volt nagyobb egyetértés közöttünk a hitelvekre nézve, és soha sem törődtünk kevésbé a véleménynek egyformasága miatt. Elértük azt az időt, a mikor a vélemény és hitnézet különbségét keserűség nélkül el-tűrjük, egymást harag nélkül bíráljuk, és jó kedvvel segítjük a többről többre és jobbról jobbra, kinek kinek megmondván hibáját és tévedését. Ugyanezt mondhatják magukról az angolok. Hát mi magyar unitáriusok. Valóban mi is ugyanigy vagyunk. A ki végig hallgatta az őszi megnyári főtanácsokat, s a közből eső bizottságokat, meggyőződött, hogy egyházi és világi férfaink a legnagyobb készséggel akarják az egyház legfőbb javát. Erre nyílt őszinteséggel és erejük teljes fölhasználásával munkálnak is. A személyes jellegű keserűség, ellen- vagy rokonszenves jó részt háttérbe szorul és kiki a közérdeket nézi. Ebben az irányban igen szép volt a jegyzők és a pénztárnok nyilatkozata, a kik a gyűlés előtt kijelentették, hogy szerzett jogaikról lemondanak, hogy az egyház rendelkezessék szabadon. A jegyzők esetében igénybe vétett, különben a többi hivatalnokok szerzett joga érintetlen maradt.

— **Murányi Farkas Sándor** erdő számvizsgálónak királyi felsége az erdő számtanácsosi czímet díjmentesen adományozta. Teljes szívből osztozunk kitünő dolgozó társunk örömeiben. Kivánjuk, hogy az érdem ezen magasrendű jutalmát élvezze sokáig.

— **A ruha.** Egy székely emberről kering az a hír, hogy régen Marosvásárhelyt meghívták volt egy nagy ünnepi ebédre. A jó módu és érdemes székelyt elment a kijelölt helyre. Az egyik rendező nagyon bizalmasan hozzá megy a széke lyhez, és azt sugja neki, hogy mégis tán jó volna más ruhát venni, mert hát itt olyan nagy urak lesznek. A székely szótfogadott. Csakhamar vett fekete szalonruhát és megjelent az ebéden. hol az a bizonyos rendező illő helyre leültette. Nagy volt azonban a rendező szörnyülködése, midőn látja, hogy az atyafi nem eszik, ellenben a kabátja két szárnyát bele tette a levesbe. „Az Istenért bátya, hát mi történt, kérdé csodálkozva a rendező „semmi öcsém uram, csak hát étetem a maga vendégét a kabátot, mert magának e kellett az asztalhoz“. A titkár váltig szabadkozott, de a székely nem ebédelt annál az asztalnál.

Nem is hinné az ember, hogy hány ember marad el a legszebb vendégségtől csupán csak a ruha miatt. Lám az urasztalát egy esztendőben négy-szer megterítik, mindenkinek személy válogatás nélkül, de a gyülekezetnek majdnem felerésze elmarad. Ha kérdezzük miért, a ruhát adja okul, pedig ehhez a vendégséghez nem kell fényes, nem kell uri ruha. Innen nem utasítanak vissza senkit, A ki elmarad, önmagát utasítja vissza, önmagát nem becsüli érdemesnek a szeretet szép vendégségére. Csak így vagyunk az Isten házával is. Ez mindenkinek nyitva van és csak egy kevés megy el, pedig mindenki tudhatja. hogy az égi atya házában nincsen személyválogatás. Ott mindenki otthon van.

— **A véletlen** érdekesen játszik néha az emberekkel. Ezt bizonyítja a következő eset. Svájcban egy hotelben három asztal mellett leült hat ember villásreggelihez. A szobában rajtok kívül nem volt más, csak a pinczerek. Egy pár percz alatt rájöttek, hogy ők mindannyian amerikaiak és mind unitáriusok. Ez főleg azért nevezetes, mivel külföldön barangoló amerikaiak között rendszeren ezer közül csak egy unitárius. (Chr. R.)

— **Gilmore György V.** Egy amerikai theologiai tanár neve. Londonban született 1857-ben, de Amerikában végezte tanulmányait mint unitárius papnövendék. Mint végzett ifjut a kormány ajánlatára harmad magával együtt meghívta Korea királya, hogy ott alapítsa meg és szervezze a koreai királyi egyetemet. Gilmore szívesen vállalkozott és három év alatt nemcsak földadatát oldotta meg, hanem bevégezte keleti nyelvtanulmányait: a béber, aramaei, syr, arab, meg a bolyoni és akad nyelveket. Az európai nyelvek java részét, a görögöt, latint és a sanskritot jól ismeri. 1893-ban a bangori theol. akademián tanár lett. A mult évben egy beiktató beszédet tartott, melyben oly szabad elveket nyilvánított, melyek miatt őt unitáriussággal vádolták, megtámadták. Ennek következtében a bangori tanszéktől visszavonult. Junius 7-én a Meadville unitárius theol. intézet megválasztotta az ó-testamentum tanárává, s így egy rendkívül nagy tehetségű és kiváló készülségű ifju tanárral gazdagodott.

— **Kérelem.** Mindazon lelkészeket, ekkleziákat, kiket illet, tisztelettel kérem, szíveskedjenek az unitárius szószerk s egyéb czimükre megküldött füzetek árával elszámolni. Kik fizetni nem akarnak, a könyvet, vagy füzetet portómentesen visszaküldhetik. Küldjék is, de felvágatlanul. Annak a tisztelt urnak pedig, ki a könyvet elfogadta, s fizetni még sem akar, feleletem az, hogyha rendelés nélkül küldenek czimükre könyvet, ugy két alternativa előtt állunk. Vagy elfogadjuk a könyvet, vagy nem. Ha elfogadjuk, fizetni tartozunk. Nem imperative ugyan, de a moral szerint.

Simó János.

— **Halálozás.** Lapunk zártakor vettük a következő szomorú híreket: Dr. Nagy Károly orvos és köri gondnok meghalt Abrudbányán. — Dr. Nyiredi Geza és Jenő derék tanárok édes anyja végelgyenülésben elhunyt. — Máté Béla jeles tanárjelölt és kiváló vallásos érzelmű ifju meghalt élete 28-ik évében.

— **Aranyos-rákosi Létay Lajos**é szül. Bikfalvi Kovács Klára, folyó hó 9-én d. u. élete 63-ik és harmadik házassága 22-ik évében hosszas és kínos szenvedés után megszűnt élni. A néhait gyászolják Létay Lajos, volt árvaszéki őrnök 48-as honvéd főhadnagy, mint férje. Létay Gábor és neje, Létay Domokos neje és gyermekeik, Létay Károly megyei közgyám neje és gyermekeik, Létay László m. kir. adótárnok neje és gyermekeik.

— **A titkár.** Lapunk más helyén közöljük az unitárius egyház Képviselő Tanácsához szervezett új állásra, a titkárira szóló pályázati hirdetést. A feltételeket a hirdetés írja körül, a munkakört a szabályzat jelöli meg. A titkárnak bőven lesz teendője, mert azt viszi, a mit eddig a közigazgatási, pénzügyi és tanügyi jegyzők, s a mellett azt is, a mit eddig egy theologus ifju végzett némi részben: a püspöki titkárságot. Ilyen sok irányu, széleskörű és minden téren fontos munkára igazán sok oldalu készülség, ifju rugékonyság, gyors fölfogó és ítélő tehetség, az egyházi, pénzjog és tanügyek alapos ismerete szükséges. Minthogy püspöki titkár is lesz, jó modor, szolgálatkészség és számos oly tulajdonság kell hogy legyen benne, a melyek alkalmassá teszik arra, hogy a püspök urnak sok nehéz munkájában könyítsen, a mi valóban régi ohajtás. Gondoljuk hogy lesz pályázó s hisszük, hogy a választók bölcsessége megtalálja a legjobbat.

— **Az alsó-felső-szováthi unitárius egyházközség** gondnok harangozója és még más két egyháztagnak leégtek. Az égettek felsegítéséhez könyöradományokkal pénzben hozzájárultak: Mélt. Petrichewich Horváth hálmán báró főgondnok ur 10 frt. Mélt. Ferencz József püspök ur 3 frt. Mélt. Szentiványi Gyula köri felügyelő gondnok ur 5 frt. Tiszt Nagy Lajos esperes ur 2 frt. Tek. Gothárd Sándor felügyelő gondnok ur és Végh Jánosné őnagysága 8 frt. Tek. Gyulai László ur 4 frt. Tek. Binder János tanító ur 3 frt. Tek. Kathonay Gábor ur 2 frt. Tek. Deák Ferencz körjegyző ur 2 nyil fa, ért 10 frt. Dézsi Mihály lelkész 5 frt. Ezenkívül a községben felkérésemre sokan adakoztak gabonát és kézi s igás munkaerőt, szénát. A pénzösszeg a károsodás arányában osztatott ki az égetteknak, a kik már a nagylelkű könyöradományok folytán házaikat fel is építették. A jó Isten áldja és szentelje meg a nemes lelkű adakozókat. F.-Szováth, 1899. május 20.

Dézsi Mihály unit. pap.

EGYELETI ÉLET ÉS MUNKÁSSÁG.

Bedő Albert, lapunk olvasóit bizonyonnyal kedvesen fogja meglepni, hogy Kálnoki Bedő Albert ny. államtitkár, a budapesti egyház főgondnoka lapunk dolgozó társai közé belépett. Már magában az a tény, hogy egy oly szakiró, a ki egészen más tereken mozog, a vallásról kezdjen elmélkedni, feltűnő, mennyivel inkább feltűnő, ha mint a Bedő Albert esetében is, az olvasó azt látja, hogy ő a vallásirodalommal állandóan foglalkozott a vallás bölcséleti elméleteket figyelemmel kísérte és egyszerre oly remek iránycikkkel lépik a nyilvánosság elébe az unitárius vallás jellemfejtő erejéu. Melegen üdvözljük s hálásan köszöntjük.

Az Unitárius Közlöny zsinati száma rendkívül változatos és érdekes tartalommal, több képpel fog megjelenni. Ez a szám a XIX. száz emlékéért fogja fölleveleníteni a zsinatot tartó kereszturi egyházkör életéből. Irti fogják a köri tanárok, lelkészek, tanítók és mások. A kereszturi kör nemcsak mint legnagyobb hanem mint középiskolával bíró is kiválóan nagy szerepet vitt. A zsinati emléklapból bétékintést nyerünk ebbe a munkás és küzdelmes száz évbe. Az emléklap egészen önálló füzet lesz s csak előfizetőknek fog megküldetni. Egyes szám ára 20 kr. 50 pld. 7 frt. 50 kr. 100 pld. 12 frt. Az előfizetést aug. 20-ig elfogadja az Unitárius Közlöny kiadó hivatala.

Az unitárius nők serege állandóan gyarapodik oly mivelte tagokkal, a kik agyház és a vallás érdekét magasabb szempontból is föl tudják fogni. Vajjon mi lehet az oka, hogy p. o. képezdét elvégzett, önállóvá lett nőink nem sietnek a vallásos és erkölcsös élet ápolásán működő Dávid Ferencz Egy-letbe. Kihez illik oly jól ez a nemes szép földadat mint hozzájuk?

A t. fők-egyletek elnökségét tisztelettel kéri a titkár, sziveskedjenek évi jelentésüket és számadásukat aug. 15-ig beküldeni.

A Dávid Ferencz Egylet közgyűlése a zsinattal egyidejűleg Székely-Kereszturt fog megtartatni.

Az egylet pénztárába f. é. ápr. 25 től junius 20-ig rendes tagsági díjat fizettek: Kovács Sándorné Kaposvár 99-re, Fekete Gyula Kolozsvár 98-ra, Kővári Mihály 97—98-ra. Kardos Kálmán, Szilágyi József 98-ra, Tóth István 97—98-ra. Dr. Veress Vilmos, Timár Ödön 98-ra, Vécsei Sámuel, Rácz Mihályné, Perédi József, Orbok Mór. Dr. Nyiredi Gézáné, Nick Antalné, Mózes András, Mina János, Macskási Lajosné, Lászlóczyk Dániel, Kozma Ferencz, Jelen Józsefné, Ferencz József, Ferencz Józsefné, Endstrasser Benedekné, Éjszaki Károly, Adámek Jánosné, Gyulay László, Orbán Sándor 99-re, Árkosi Lajos 98—99-re, Benczédi Gergely, Biluska Józsefné, Engel Gáborné, Farkas Vilmos, Haller Rezsőné, Koronka Antalné, Kőváry László, Lehman Róbertné, Mikó Imre, Mikó Imréné, Müller Gyula, Szilágyi Józsefné, Boér Gergely, Magyar Mihály, Ulár Pál Kolozsvár 99-re, Unitárius Egyházközség A.-Szováth 96—97-re, Benke Elek, Fuchs Béla M.-Lápos 99-re, Bedő Gyuláné Gy.-Szt.-Miklós, Péter János Balázsfalva 99-re, Kövendi Mihály Brassó 97-re

Előfizetési díjat fizettek: Kardos Kálmán Kolozsvár 98-ra, Major Domokos Sz.-Ssbes, Árkosi Béla Selmezbánya 99-re. Tornycs Ödön Budapest 97-re. Kálmán Mózes Kis-Kede. Balogh József Debreczen, Kiss Jenő H.-Szentpál, Hirschteld Sándor, Zádor Gézáné Kolozsvár 99-re, Kelemen István Kolozsvár 97—99-re.

Tanulói díjat fizettek: Gálfi Zsigmond 98—99-re. Andrásovszky Géza, Lichtmann Aladár és Nőképezde unitárius növendékei Kolozsvár 99-re.

Az aranyos-torda körű fiók-egylet pénztárába rendes tagsági díjat fizettek: Székely Miklós, Varga Dénes, Nagy Balázs, Simó János, Unitárius egyházközség, Gymn. könyvtár Torda és Ekárt Ferencz Várfalva 99-re.

Az egylet perselyébe ajándékoztak: Árkosi Béla Selmezbánya 80 krt és Gyulay László Kolozsvár 2 frtot. Fogadják az egylet köszönetét.

Kolozsvár, 1899. jun. hó 20-án

Gálfi Lőrincz
pénztárnok.

TARTALOM: Tizenkét czikk az unitarismusról. Az unitárius vallás tanításának hatása a jellemre. Dr. Bedő Albert. 218. l. — Az unitárius vallás és egyház viszonya a többi protestáns felekezethez. II. Kanyaró Ferencz. 234. l. — A Berde Mózsa lakomán 230. l. — Kőváry László. (Képe a czimlapon.) 232. l. — Nők világa: Levél egy beteg leányhoz. 235. l. — Imádság. Boros György. 236. l. — Körű gyűlések. 238. l. — Pályázati hirdetés 244. l. — Egyházi és iskolai mozgalmak. 244. l. — Egyleti élet és munkásság, 247. l.
